

שירותי רווחה למבקשי מקלט ופליטים - תמונת מצב - יוני 2020

על פי נתוני רשות האוכלוסין, בישראל חיים כ-28,000 מבקשי מקלט מאריתריאה וסודן. ישראל מחילה עליהם את עיקרון "אי ההחזרה" משום שנשקפת להם סכנת חיים אם יוחזרו למדינת מוצאם, ומעניקה להם אשרת שהיה זמנית מסוג 2(א)5 אותה עליהם לחדש. אשרת שהיה זו אינה מקנה זכויות סוציאליות, וכפועל יוצא מבקשי המקלט מודרים ככלל ממערכת הרווחה.

בשנים האחרונות התכנסו צוותים מקצועיים וועדות בין-משרדיות לדיון בסוגיית שירותי הרווחה למבקשי המקלט; נוסחו תוכניות לטיפול וניתנו התחייבויות בנושא לוועדות הכנסת ולבג"ץ. אולם בפועל, לאחר למעלה מעשור שמבקשי המקלט חיים בישראל, גרירת הרגליים המכוונת של הממשלה ממשיכה לסכן חיי אדם. את המצב הזה חייבים לשנות באופן מיידי, ולפני הקורבן הבא.

במאי 2014 פרסם מבקר המדינה [דוח חריף במיוחד](#), שבו עמד על שורה ארוכה של ליקויים חמורים בהתמודדות רשויות המדינה השונות, ומשרדי הממשלה בפרט, עם נוכחותם של מבקשי המקלט בישראל. **במוקד הדוח ישנה ביקורת על היעדר המענים לאוכלוסיות הפגיעות במיוחד, ועל היעדר הטיפול בהן: ניצולי מחנות העינויים בסיני; נשים נפגעות אלימות במשפחה; חולים ואנשים עם מוגבלות ודרי רחוב.** אולם בניגוד ל**מסמך הצעת המדיניות** שהציג מנכ"ל משרד הרווחה ב-2017 בתגובה לדוח המבקר, **המענים הניתנים כיום אינם כוללים את השירותים הנחוצים והמתאימים ביותר לאוכלוסיה זו ברוב המקרים: שירותי רווחה בקהילה.**

ב-2019 אימץ שר הרווחה את המלצות הצוות הבין-משרדי בראשות פרופ' שלמה מור-יוסף, שהוקם שנתיים קודם לכן במטרה למפות את הקבוצות הפגיעות ביותר בקרב מבקשי המקלט. הוחלט כי יינתנו שירותי רווחה לשלוש קבוצות - נשים נפגעות אלימות במשפחה, אנשים עם מוגבלויות ודרי רחוב - אך רק בדרך של השמה במסגרות חוץ-ביתיות. עוד הוחלט, כי יישום ההמלצות, המוסדר [בחוזר מנכ"ל משרד הרווחה מדצמבר 2019](#), יהיה תלוי בקיומו של ביטוח רפואי. **מדובר במדיניות חסרת הגיון: מדוע להמתין למצבי קיצון וחירום, ורק אז לספק טיפול? הנגשת מענים בקהילה עשויה לצמצם, ובמקרים רבים למנוע, את הצורך להעניק טיפול חירום. כך היא עשויה לצמצם את העלויות הכרוכות בשירותים חוץ-ביתיים, היקרים לאין שיעור משירותים בקהילה, או לכל הפחות לאפשר לנצל את הכסף לטובת מספר גדול יותר של אנשים.**

מדיניות המשרד מסכנת נשים נפגעות אלימות במשפחה ומשפחותיהן - בישראל חיות כ-7,000 נשים מבקשות מקלט אשר חלקן מתמודדות עם אלימות במשפחה. כיום, מדיניות משרד הרווחה מאפשרת טיפול רק במצבי חירום וסכנה ממשית, באמצעות השמה במקלט לנשים מוכות. אולם נשים אלו

ומשפחותיהן זקוקות בדחיפות לטיפול מונע בקהילה. היטיב לתאר זאת הצוות המקצועי במשרד הרווחה, אשר כתב במסמך המדיניות: "...הידע הקיים בשדה המקצועי בתחום זה, כיום, מוכיח כי מתן שירותים, של תמיכה וליווי בקהילה, עשוי לחסוך את הצורך בנקיטת צעדים דרסטיים כגון הוצאת האישה הנפגעת למקלט על כל המשתמע מכך" ([מסמך הצעת המדיניות](#), עמ' 4).

כך בתקופת משבר הקורונה, בה היתה עליה חדה במקרי האלימות במשפחה ברחבי ישראל, מבקשות מקלט שמתמודדות עם אלימות במשפחה נותרו ללא הגנה מספקת. גם קווי החירום 118 והקו השקט, שנועדו לסייע לנפגעות אלימות בתקופה הזו, לא היו נגישים להן מבחינה שפתית או תרבותית.

לאחר היציאה ממעונות החירום לנשים מוכות, מבקשות המקלט נותרות ללא תמיכה ושיקום. [מבטאת זו בצורה הטובה ביותר שרון מלמד, ראש מנהל שירותים חברתיים בעיריית ת"א](#): "כשאישה מהקהילה הזרה מגיעה, ומדווחת לנו על אלימות... אנחנו מלווים אותה למשטרה להגיש תלונה, ואנחנו מציעים לה מקלט לנשים מוכות... [אבל] אני לא יכולה להציע לה שום תוכנית שיקומית במקלט. לא מציעים לה שיקום של דיור, לא מציעים שיקום של תעסוקה, ולא מציעים טיפול רגשי לה ולילדים שלה שהם ילדים עדים לאלימות. אז היא נמצאת במקלט, היא חוזרת לקהילה אחרי מספר ימים, לאותו בן זוג מכה, כי המציאות הכלכלית לא מאפשרת לה משהו אחר". **המדיניות הנוכחית של משרד הרווחה מותירה את מבקשות המקלט נפגעות האלימות עם סיכויים כמעט אפסיים להיחלץ ממעגל האלימות, ולאפשר להן ולילדיהן חיים בטוחים.**

דרי רחוב ואנשים עם מוגבלויות פיזיות נותרים ללא מענה - מבקשי מקלט נזקקים זכאים אך ורק להשמות חוץ-ביתיות במקרי חירום. ברוב המקרים מדובר במי שהיו יכולים להשתקם במסגרת שירותים בקהילה, אך בהיעדר שירותים אלו, הם מתדרדרים עד כדי חוסר אוניס מוחלט. שעה שהצרכים של מבקשי המקלט הנזקקים הם לרוב שיקומיים וכלכליים, מסגרות ההשמות החוץ-ביתיות מיועדות בדרך כלל לאנשים עם צרכים חמורים הרבה יותר; הן אינן מתאימות למצבם של מבקשי המקלט, אך הן המסגרות היחידות הפתוחות בפניהם כיום באופן תיאורטי. **הלכה למעשה, רוב רובן של ההשמות לא יוצאות לפועל בגלל היעדר הסדר ביטוח בריאות. ללא השמה במסגרת חירום, מבקשי מקלט במצבי קצה חשופים להידרדרות ולסיכון מוגבר.**

בזמן שמבקשי מקלט פגיעים נותרים ללא סיוע, התקציב שכבר הוקצה לסיוע להם אינו מנוצל - המלצות צוות מור-יוסף כוללות בין השאר תקציב של 36 מיליון ש"ח לטיפול באוכלוסיות הפגיעות מקרב מבקשי המקלט, ועל פי הודעת המדינה לבג"ץ הועבר תקציב ממשרד האוצר לצורך יישומן, הכולל 10 מיליון ש"ח שכבר הוקצו למשרד הרווחה. לפי [מכתב משר הרווחה דאז חיים כץ](#) מ-2018, סכום זה של 10 מיליון

רופאים לזכויות אדם | המוקד לפליטים ולמהגרים | א.ס.ף - ארגון סיוע לפליטים ולמבקשי מקלט בישראל
האגודה לזכויות האזרח בישראל | קו לעובד | ARDC - המרכז לקידום פליטים אפריקאים

ש"ח יועד בעיקר להשמות חוץ-ביתיות במקרי חירום לנשים נפגעות אלימות, דרי רחוב, אנשים עם מוגבלות, נשים בזנות, וכן לגישור שפתי. [כפי שעולה מתשובת משרד הרווחה](#) לבקשת חופש מידע מיוני 2019, סכום זה לא נוצל במלואו.

הגיע הזמן, לאחר למעלה מעשור שבו חיים מבקשי המקלט בישראל, כי ישראל תגבש מדיניות רווחה הולמת עבור מבקשי המקלט, אשר מעבר להיותה חובתנו החוקית והמוסרית, תאפשר גם את פיזורם ברחבי הארץ ביתר קלות ואת השתלבותם המיטבית בחברה, ותפחית מהמצוקה והעומס בשכונות שבהן הם חיים.

המלצות לצעדים מידיים:

1. באופן דחוף, על משרד הרווחה לפעול יחד עם משרד הבריאות על מנת לפתור את סוגיית ביטוח הבריאות למבקשי המקלט. הסדר ביטוח בריאות מסובסד, ברוח ההסדר הניתן לילדי מבקשי המקלט, יאפשר למשרד הרווחה ליישם את המלצות צוות מור-יוסף ולאפשר השמות במסגרות חוץ-ביתיות לנזקקים.
2. על משרד הרווחה להנגיש את קו 118 ואת הקו השקט למבקשות מקלט נפגעות אלימות, ולפתוח בפניהן ובפני משפחותיהן את המרכזים למניעת אלימות במשפחה.
3. יש ליישם את המלצות הצוות המקצועי של משרד הרווחה מ-2017 ולפתוח מענים בקהילה בפני מבקשי מקלט עם מוגבלויות ומבקשי מקלט דרי רחוב.
4. יש לנצל במלואו את התקציב בסך 10 מיליון שכבר הועבר למשרד הרווחה לטיפול במבקשי מקלט נזקקים.

פורום ארגוני הפליטים ומבקשי המקלט בישראל כולל שישה ארגוני זכויות האדם, הפועלים בשיתוף פעולה לקידום ההכרה בזכויותיהם של מבקשי מקלט ופליטים בישראל; לתיקון הליקויים במדיניות הממשלה, וליצירת מדיניות מקלט ההולמת את מחויבויותיה החוקיות והמוסריות של ישראל. **חברים בפורום:** [א.ס.ף - ארגון סיוע לפליטים ולמבקשי מקלט בישראל](#); [המוקד לפליטים ולמהגרים](#); [קו לעובד](#); [האגודה לזכויות האזרח בישראל](#); [ARDC - המרכז לקידום פליטים אפריקאים](#); [רופאים לזכויות אדם](#).